

Speel- en casinopenningen

Patrick Pasmans en Johan Laevers

I. Inleiding

Gokken in de oudheid

Gokken bestaat al sinds mensenheugenis. Vroeger werd er gegokt met kleine botjes van een schaap of een hond. Op muurschilderingen en vazen zijn afbeeldingen van goden en mensen te zien die met botjes gokken. Bij opgravingen zijn talrijke botjes teruggevonden waarbij sommige zelfs veertigduizend jaar oud zijn. Sommige Arabische stammen zouden ze nog altijd gebruiken. De botjes waren eigenlijk de voorloper van de dobbelstenen. De dobbelsteen dateert van drieduizend voor Christus.

In een oud Indiaas gedicht zien we de eerste waarschuwing tegen het gokken met dobbelstenen. De god Savitr waarschuwt de mensen en zegt: *“Speel niet met dobbelstenen, maar verheug je in je bezittingen, schenk aandacht aan je vee en je vrouw.”*

Over het algemeen wordt aangenomen dat de Chinezen 2300 jaar voor onze jaartelling zich al met gokken bezig hielden. Het spelletje Keno was toen al populair!

De *“roulette”* (Fr: klein wiel) zou ook al zeer oud zijn. Van de Grieken weten we dat ze een soort van roulettespel kenden waarbij er kon worden ingezet op verschillende kleuren en nummers waarna ze hun inzet konden verdubbelen. Ook de Romeinse soldaten namen de wielen van hun kar om er zich mee te ontspannen tijdens de campagnes.

De Chinezen speelden al in de 12de eeuw met de kaarten

Ook het kaartspel vindt zijn oorsprong in het China van de twaalfde eeuw. Uiteindelijk werd het kaartspel in Europa geïmporteerd en won het snel aan populariteit.

In de 18de en 19de eeuw wilde men de opmars van het kaartspel tegengaan. In Engeland werd er belasting geheven op het kaartspel. Men ging als volgt tewerk: alle speelkaarten mochten vrij verkocht worden met uitzondering van schoppenaas. Deze moest men kopen via de staat...!? Natuurlijk werd deze verplichting niet nageleefd. Het heeft de opmars van het kaartspel zeker niet kunnen stuiten.

De eerste casino's

Het woord casino zou afgeleid zijn van het Italiaanse woord *“casa”* (huis) en werd gebruikt voor het aanduiden van een zomerhuis, een villa of een paviljoen. In de 19de eeuw hadden de meeste Belgische steden een *“casino”* waar de mensen voor muziek en dans naartoe gingen, maar sommige casino's werden ook gebruikt als theater, bankethal, tentoonstellingshal, enz.

Tegenwoordig bedoeld men met het woord *“casino”* een instelling waar kansspelen georganiseerd worden.

Rond het jaar 1638 moet het gokken in Venetië begonnen zijn. Het oudst gekende casino is het *Casinó di Venezia* en deze is nog steeds open voor het publiek.

In het begin van 18de eeuw waren kuuroorden populaire bestemmingen voor de Europese adel. Naast het drinken van mineraalwater, wandelen in de frisse lucht en deelnemen aan

sociale evenementen, had men ook wel zin in kansspelen. In het Engels kuuroord Bath werd er vanaf het begin van de 18e eeuw voor het eerst kansspelen aangeboden. Er werd ondermeer Roly-Poly gespeeld, maar dit werd al snel verboden. Vanaf dat moment werd ‘Even Odd’ gespeeld tot ongeveer halverwege de 18e eeuw. ‘Even Odd’ werd gespeeld met een draaischijf met even en oneven cijfers op variabele platen. Toen kansspelen verboden werden in Groot-Brittannië, reisden de Britten naar andere Europese kuuroorden om daar te kunnen gokken.

Een van de oudste Europese casino’s is dit van Spa, toen gekend als “La Redoute” dat in 1762 zijn deuren opende.

Het casino van Spa

De prins-bisschop van Luik stond de organisatie, in ruil voor een ruime deelneming in de winst, openbare bals, festiviteiten en geldspelen toe. Al snel werd een tweede casino in Spa geopend: de Waux-Hall. Er ontstonden geschillen tussen beide vennootschappen, maar de prins-bisschop beëindigde die door ze samen te brengen onder één vennootschap. De Waux-Hall deed vanaf het einde van de 19de eeuw nog uitsluitend dienst als tentoonstellingsruimte, bibliotheek, basisschool en weeshuis. Van “La Redoute” blijft er niets meer over. Het huidige Casino opende zijn deuren in 1908, werd vernield door een brand in 1917 en werd heropgebouwd in 1920. Tegenwoordig wordt het hoofdzakelijk gebruikt voor kansspelen, maar er vinden regelmatig ook concerten en tentoonstellingen plaats.

Monte Carlo

In 1854 werd in Monaco het gokken gelegaliseerd door de Monegaskische prins Florestan I. Het eerste casino werd opgezet in een villa, vlak bij de haven en opende zijn deuren op 14 december 1856. Het werd een belangrijke inkomstenbron voor Monaco aangezien elke vorm van roulette destijds verboden was in Frankrijk.

Bij de bouw van de nieuwe wijk Monte Carlo werd ook een nieuw casino in het plan opgenomen. Het nieuwe casino werd op 18 februari 1863 geopend. In 1910 werd het casino uitgebreid met o.a. een theater.

Las Vegas

In de 19de eeuw vond het gokken in Amerika vooral plaats in de saloons. Aan het begin van de 20ste eeuw werd het gokken verboden. In 1931 kwam men op deze beslissing terug en werden de eerste echte casino's geopend in Las Vegas (Nevada).

Metalen speel- of casinopenningen

Bij de bestudering van speel- of casinopenningen dient men een onderscheid te maken tussen:

- publicitaire penningen en jetons voor casino's
- penningen en jetons voor gebruik in bvb. café's verbonden aan casino's
- jetons voor speelautomaten
- fiches voor gebruik op de speeltafels

Casinopenning van Spa

Casinopenning van het Casino-Kursaal van Oostende

Zoals men in de “*maison close*” contant geld omwisselde voor jetons, vond men het al snel handiger en veiliger om niet met gangbaar geld te spelen, maar met vervangende penningen of jetons die een bepaalde geldwaarde vertegenwoordigen. Men spreekt dan over speel- of casinopenningen. In de 19de en 20ste eeuw werden deze in metaal vervaardigd. Tegenwoordig maakt men gebruik van *speelfiches*: het zijn vierkante, rechthoekige of ronde uit kunststof vervaardigde plaatjes.

In de numismatiek worden deze penningen gecatalogeerd bij de *exonumia* en genieten deze weinig aandacht van het grote verzamelaarpubliek. Meestal betreft het eenvoudige jetons zoals deze van Spa of Oostende, soms zijn het zeer mooie penningen zoals de Spaanse casinopenningen.

Niettegenstaande er in België 9 casino's zijn, werd er geen grondige studie over deze penningen gemaakt.

In Las Vegas (waar anders?) is er wel een grote belangstelling voor deze stukken. Men heeft er een verzamelaarsvereniging: *the Casino Chip and Gaming Token Collectors Club* met een eigen ledentijdschrift. De redactie van het tijdschrift American Numismatic Association, *The Numismatist*, publiceerde een interessant artikel van Thomas C. Day “*Casino Tokens of Monte Carlo*” (June-July 1986).

Fiches in plasiek en andere kunststoffen

Tegenwoordig gebruikt men op de speeltafels jetons en fiches in plastic en andere kunststoffen.

Ref. Patrick Pasmans, *De penningen van de gokkers*, in: De Muntmeester, september 2011.

II. Tentoonstelling:

1. Oude speelpenningen
2. Belgische casinojetons en -fiches
 - Casino van Oostende (Kursaal)
 - Casino van Spa en Namen
 - Casino van Bergen (Mons)
3. Oude Franse casinojetons
4. Oude casinojetons van andere Europese landen
5. Oude Amerikaanse casinojetons